УДК 2(477)(092):34:323.281
DOI https://doi.org/10.32782/2787-5137-2026-2-2

Олег Леонідович КУЗЬМЕНКО,
аспірант кафедри загальної педагогіки та андрагогіки,
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
ORCID: 0009-0007-7290-3339

Василь Васильович ФАЗАН,
доктор педагогічних наук, доктор теологічних наук, професор,
професор кафедри загальної педагогіки та андрагогіки,
проректор з наукової роботи,
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
E-mail: fazanvv@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9823-3704

ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ПРАВ У ДІЯЛЬНОСТІ ІВАНА ОГІЄНКА В УМОВАХ ПОЛІТИЧНИХ ПЕРЕСЛІДУВАНЬ

Анотація. Вступ. *У статті розглядається правозахисна діяльність Івана Огієнка (митрополита Іларіона) у контексті історичних викликів, пов'язаних із політичними переслідуваннями української мови, церкви та культури в першій половині XX століття. Актуальність теми зумовлена сучасними загрозами культурному суверенітету України та необхідністю формування духовного імунітету нації в умовах гібридної агресії.*

Мета роботи: *дослідити та теоретично узагальнити правозахисну діяльність Івана Огієнка щодо захисту української мови, православної церкви та національної культури в умовах політичних переслідувань XX століття, а також визначити виховний потенціал його ідей для сучасної системи освіти.*

Методологія. *У дослідженні застосовано комплекс наукових методів: історико-біографічний (для відтворення життєвого та творчого шляху Івана Огієнка в контексті політичних переслідувань); проблемно-хронологічний (для простеження еволюції його правозахисних поглядів); аналізу документів (для опрацювання першоджерел – праць мислителя, архівних матеріалів, законодавчих актів УНР); герменевтичний (для інтерпретації смислових акцентів його концепції культурного суверенітету); порівняльний (для зіставлення підходів різних дослідників); системний (для теоретичного узагальнення правозахисної діяльності як цілісного феномену).*

Наукова новизна. *Вперше системно проаналізовано правозахисну діяльність Івана Огієнка крізь призму захисту культурних та мовних прав людини в умовах тоталітарного тиску та політичних переслідувань. Обґрунтовано, що його концепція культурного суверенітету та духовного імунітету суспільства становить цілісну правозахисну систему, яка поєднує наукову точність із непохитною патріотичною позицією. Визначено педагогічне значення спадщини мислителя для формування національно свідомої мовної особистості здобувача освіти.*

Висновки. *Правозахисна діяльність Івана Огієнка в умовах політичних переслідувань XX століття була системною відповіддю на виклики денаціоналізації українського народу. Його концепція культурного суверенітету, що базується на захисті мови, церкви та історичної пам'яті, виступає дієвим механізмом формування духовного імунітету нації. Для сучасної освітньої системи України педагогічні та правозахисні погляди мислителя є теоретичним підґрунтям для розробки ефективних стратегій патріотичного виховання та захисту національного інформаційно-освітнього простору.*

Ключові слова: *правозахисна діяльність, Іван Огієнко, культурний суверенітет, духовний імунітет, національна освіта, рідномовне виховання.*

© О. Л. Кузьменко, В. В. Фазан, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Oleg Leonidovych KUZMENKO,
Postgraduate Student at the Department of General Pedagogy and Andragogy,
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University
ORCID: 0009-0007-7290-3339

Vasyl Vasylovych FAZAN,
Doctor of Pedagogical Sciences, Doctor of Theological Sciences, Professor,
Professor at the Department of General Pedagogy and Andragogy,
Vice-Rector for Scientific Work,
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University
E-mail: fazanvv@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9823-3704

PROTECTION OF NATIONAL CULTURAL RIGHTS IN IVAN OHIIENKO'S ACTIVITIES UNDER POLITICAL PERSECUTION

Abstract. Introduction. *The article examines the human rights activities of Ivan Ohiienko (Metropolitan Ilarion) in the context of historical challenges related to the political persecution of the Ukrainian language, church and culture in the first half of the twentieth century. The relevance of the topic is determined by modern threats to Ukraine's cultural sovereignty and the need to form the spiritual immunity of the nation in the conditions of hybrid aggression.*

Purpose *is to investigate and theoretically generalize the human rights activities of Ivan Ohiienko in defense of the Ukrainian language, Orthodox Church and national culture in the conditions of political persecutions of the twentieth century, as well as to determine the educational potential of his ideas for the modern education system.*

Methodology. *The study employs a complex of scientific methods: historical-biographical (to reconstruct the life and creative path of Ivan Ohiienko in the context of political persecution); problem-chronological (to trace the evolution of his human rights views); document analysis (to process primary sources – the thinker's works, archival materials, legislative acts of the UNR); hermeneutic (to interpret the semantic accents of his concept of cultural sovereignty); comparative (to compare the approaches of different researchers); systemic (for theoretical generalization of human rights activities as an integral phenomenon).*

Scientific novelty. *For the first time, the human rights activity of Ivan Ohiienko has been systematically analyzed through the prism of the protection of cultural and linguistic human rights in the conditions of totalitarian pressure and political persecution. It is substantiated that his concept of cultural sovereignty and spiritual immunity of society constitutes an integral human rights system that combines scientific accuracy with an unwavering patriotic position. The pedagogical significance of the thinker's heritage for the formation of a nationally conscious language personality of an education recipient has been determined.*

Conclusions. *The human rights activity of Ivan Ohiienko in the conditions of political persecution of the twentieth century was a systematic response to the challenges of denationalization of the Ukrainian people. His concept of cultural sovereignty, based on the protection of language, church and historical memory, is an effective mechanism for forming the spiritual immunity of the nation. For the modern educational system of Ukraine, the pedagogical and human rights views of the thinker are a theoretical basis for developing effective strategies of patriotic education and protecting the national information and educational space.*

Key words: *human rights activity, Ivan Ohiienko, cultural sovereignty, spiritual immunity, national education, native language upbringing.*

Вступ. Історія України першої половини XX століття позначена жорсткими політичними режимами, спрямованими на нівелювання національної самобутності українського народу, руйнацію його релігійних інституцій та асиміляцію мовного простору. Російська імперська політика, польська окупаційна адміністрація та радянський тоталітарний режим послідовно обмежували культурні та релігійні права українців, знищували інтелігенцію та намагалися викорінити національну самосвідомість. У цих складних історичних обставинах особливого значення набувала діяльність окремих інтелектуалів, які брали на себе місію правозахисту та збереження культурного надбання.

Постать Івана Огієнка (митрополита Іларіона; 1882–1972) у цьому вимірі постає як унікальний приклад поєднання наукової аргументації, духовного служіння та громадянського захисту прав українства на власну культуру, мову та автокефальну церкву. Дослідження його діяльності як правозахисника та оборонця національних цінностей є надзвичайно актуальним для

сучасної України, яка знову змушена відстоювати свій культурний суверенітет та інформаційну безпеку в умовах повномасштабної агресії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчий та життєвий шлях Івана Огієнка (митрополита Іларіона) досліджували багато вітчизняних науковців. Зокрема, етапи його науково-педагогічної та релігійної діяльності висвітлено у працях А. Марушкевич, яка ґрунтовно проаналізувала його педагогічний спадок, зокрема погляди на формування національної свідомості та патріотизму в контексті національної школи [7, с. 112]. Р. Михайлишин розкрив дидактичні ідеї вченого, підкресливши, що він відповів на низку важливих питань: якою має бути система навчання та виховання в національній школі, якими шляхами втілювати її в життя [9, с. 12]. І. Кучинська дослідила виховання духовних цінностей дітей і молоді у творчій спадщині Огієнка, встановивши провідну роль церкви як чинника збереження національної ідентичності [6, с. 12].

Церковно-історичний та богословський виміри діяльності мислителя розглянуто в працях Б. Демчука та О. Ігнатуші. Демчук підкреслив, що Огієнко здійснив близько п'ятдесяти перекладів богослужбових книг рідною мовою, що є справжнім життєвим подвигом [2, с. 242]. Ігнатуша проаналізувала його погляди на оновлення української церкви, зокрема доповідь «Відродження Української Церкви» на Всеукраїнському церковному соборі 1918 року [3, с. 57]. С. Повторева дослідила доктрину християнської праведності у творчості Огієнка, показавши її зв'язок із ідеями морального спротиву тоталітаризму [13, с. 213]. Д. Кравченко простежив еволюцію поглядів мислителя, обґрунтувавши інтеграцію світського та священного в його правозахисній концепції [5, с. 19].

Сучасні дослідження висвітлюють актуальність Огієнкової спадщини для освіти. Так, Т. Свирська та С. Савченко розглянули його ідеї патріотичного виховання поряд із поглядами Г. Ващенка та В. Сухомлинського, встановивши, що принципи народності, культуровідповідності та гуманізації займають першочергове місце в системі національного виховання [14, с. 7]. К. Климова у контексті формування національно свідомої мовної особистості здобувача вищої освіти проаналізувала працю «Наука про рідномовні обов'язки» (1936), довівши її ефективність як засобу протидії мовній асиміляції в умовах змішаного навчання [4, с. 14]. Ф. Бацевич дослідив рідну мову в наукових концепціях Огієнка, підкресливши його внесок у розробку національної мовної політики [1, с. 16].

Проте, попри значну кількість публікацій, правозахисний аспект діяльності Огієнка крізь призму захисту культурних та мовних прав людини в умовах тоталітарного тиску та політичних переслідувань потребує більш системного та цілісного філософсько-педагогічного осмислення. Більшість дослідників (А. Марушкевич, О. Михайлишин, І. Кучинська) зосереджуються на педагогічній спадщині вченого, тоді як церковні історики (О. Ігнатуша, О. Демчук) акцентують увагу на богословському та канонічному вимірах його діяльності. Мовознавчі студії (Ф. Бацевич, О. Климова) аналізують лінгвістичні аспекти, але не розкривають їхнього правозахисного потенціалу в умовах політичних переслідувань. Таким чином, комплексний аналіз правозахисної діяльності Огієнка як цілісної системи захисту національно-культурних прав залишається недостатньо розробленим, що й зумовлює наукову новизну цього дослідження.

Об'єкт дослідження – правозахисна діяльність Івана Огієнка в умовах політичних переслідувань XX століття.

Предмет дослідження – механізми, форми та зміст захисту національно-культурних прав у творчій і громадській спадщині мислителя.

Мета статті – дослідити та теоретично узагальнити правозахисну діяльність Івана Огієнка щодо захисту української мови, православної церкви та національної культури в умовах політичних переслідувань XX століття, а також визначити виховний потенціал його ідей для сучасної системи освіти.

Для досягнення мети передбачено розв'язання таких завдань: проаналізувати історичний контекст політичних переслідувань української культури в першій половині XX століття; визначити правозахисну концепцію Івана Огієнка, зокрема категорії «культурний суверенітет» та «духовний імунітет»; дослідити педагогічний вимір його правозахисної діяльності, зосередивши увагу на освітніх і виховних ідеях; встановити сучасне значення спадщини мислителя для розвитку національно-патріотичного виховання та захисту освітнього простору.

Методологія дослідження. У статті застосовано комплекс наукових методів: історико-біографічний (для відтворення життєвого та творчого шляху Івана Огієнка в контексті політичних переслідувань); проблемно-хронологічний (для простеження еволюції його правозахисних поглядів від періоду Української революції до еміграції); аналізу документів (для опрацювання першоджерел – праць мислителя, архівних матеріалів, законодавчих актів УНР, богослужбових текстів); герменевтичний (для інтерпретації смислових акцентів його концепції культурного суверенітету та духовного імунітету); порівняльний (для зіставлення підходів різних дослідників до спадщини Огієнка); системний (для теоретичного узагальнення правозахисної діяльності як цілісного феномену, що поєднує наукову, педагогічну та духовну складові).

Виклад основного матеріалу дослідження.

1. Історичний контекст та правозахисна концепція Івана Огієнка. Правозахисна діяльність Івана Огієнка розвивалася у безпосередньому зв'язку з його глибоким переконанням, що мова, церква та культура є триєдиною основою існування будь-якої нації. Захист цих інституцій від зовнішнього політичного тиску він розцінював як обов'язок кожного українського інтелігента. У своїх фундаментальних працях та публіцистичних нарисах, зокрема у виданні «Книга нашого буття на чужині: Бережімо все своє рідне!», мислитель наголошував на тому, що втрата хоча б одного з цих елементів неминуче веде до національної катастрофи та повної асиміляції народу іншими державними утвореннями [8, с. 45].

Ключовими категоріями його правозахисної концепції є **культурний суверенітет** та **духовний імунітет**. Під культурним суверенітетом І. Огієнко розумів невід'ємне право народу на самовизначення своєї культури, мови та духовності як стратегічних ресурсів державотворення та головних чинників безпеки національного буття [12, с. 238]. Духовний імунітет, за його уявленнями, – це здатність суспільства протистояти асиміляційним впливам через збереження культурних кодів, рідної мови, віри предків та історичної пам'яті. Ця концепція базувалася на ідеї, що мова та культура є не просто атрибутами національного життя, а стратегічними ресурсами виживання народу в умовах тоталітарного тиску.

2. Захист мовних прав як фундамент національного буття. Особливе місце у правозахисному доробку Огієнка посідала боротьба за права української мови в усіх сферах суспільного життя. Будучи міністром народної освіти УНР (1919), він послідовно обстоював позицію, за якою право на рідну мову є базовим природним правом людини та етносу. За його ініціативи було затверджено нові правила українського правопису для шкільного використання та видано наказ, згідно з яким українська мова стала мовою навчання в усіх навчальних закладах країни. Всі дипломи, свідоцтва, атестати, а також офіційні документи і печатки мали бути видані виключно українською мовою [14, с. 8].

Протидіючи русифікаційній та полонізаційній політиці, Огієнко створював науково обґрунтовані аргументи на користь самобутності та прадавнього коріння української мови, спростовуючи імперські міфи про її «вторинність» чи «діалектний статус». У фундаментальній праці «Наука про рідномовні обов'язки» (1936) він обґрунтував, що право на рідну мову є базовим природним правом людини та етносу, а кожен священик, учитель, письменник і громадянин несе персональну відповідальність за збереження мови [11, с. 16]. Його мовознавчі праці цього періоду мали чітке правозахисне та націєтворче спрямування.

Сучасні дослідження підтверджують актуальність цих ідей. Климова (2024) довела, що Огієнкова «Наука про рідномовні обов'язки» є ефективним засобом формування національно свідомої мовної особистості здобувача вищої освіти та протидії мовній асиміляції в умовах змішаного навчання [4, с. 14]. Бацевич підкреслив, що наукові концепції Огієнка заклали підвалини сучасної державної мовної політики України [1, с. 16].

3. Захист релігійних прав та українізація православної церкви. Не менш важливою складовою його діяльності був захист релігійних прав українців та розбудова незалежної церкви. Іван Огієнко вбачав у церкві не лише релігійну інституцію, а й потужний осередок збереження національної культури та духовної консолідації суспільства. 14 січня 1918 року на Всеукраїнському церковному соборі в Києві він виголосив доповідь «Відродження Української Церкви», де детально обґрунтував право української церкви на автономне існування [3, с. 57].

Його зусилля були спрямовані на повну українізацію богослужіння, що зумовило необхідність здійснення грандіозної праці – перекладу Біблії та основних літургійних текстів живою

українською мовою. У 1922 році він надрукував у Львові переклад Літургії святого Івана Златоуста з грецької. Найбільшим його подвигом у цій справі є переклад Біблії із давньоєврейської та грецької мов, над якою він працював понад двадцять років [2, с. 243]. Цей крок став актом вагомого інтелектуального спротиву проти чужоземного духовного домінування та заборон [8, с. 82].

На Холмщині (1940–1944) як митрополит Холмський і Підляський він активно впроваджував українську мову в богослужіння, заснував вищу духовну школу, єпархіальну друкарню, видавництво та велику бібліотеку, що налічувала десятки тисяч томів [3, с. 58]. Ця діяльність викликала негативну реакцію Московського патріархату, який негативно оцінював «українізаторську» діяльність владики Іларіона. Демчук підкреслює, що такий обсяг роботи, виконаний однією людиною, сприймається як справжній життєвий подвиг [2, с. 242].

4. Педагогічний вимір правозахисної діяльності. Педагогічний вимір правозахисту Огієнка має виключне значення для сучасної освіти. О. Марушкевич (2005) ґрунтовно проаналізувала його педагогічний спадок, зокрема погляди на формування національної свідомості, патріотизму та духовності особистості в контексті національної школи [7, с. 112]. І. Кучинська (2000) дослідила виховання духовних цінностей дітей і молоді у його спадщині, підкресливши, що українська православна церква виховує любов та повагу до України, до української мови, зберігає національну ідентичність її народу [6, с. 12].

Огієнко відводив провідну роль у вихованні сім'ї, де дитина вперше чує рідну мову, долучається до споконвічних традицій, вчиться шанобливо ставитися до батьків. «Чого батько і мати навчать у родині, з тим і в світ піде дитина», – наголошував мислитель [14, с. 9]. У школі, на його думку, весь навчально-виховний процес має будуватися так, щоб учень проймався українським патріотизмом, національною свідомістю і світоглядом. Найважливішим фактором виховання підростаючих поколінь учений вважав виховання рідною мовою, що є джерелом національного духу та культури: «Рідна мова – то найголовніший наріжний камінь існування народу як окремої нації: без окремої мови нема самостійного народу, бо рідна мова – то основа нашої історії, як душа цього народу» [14, с. 8].

Великого значення Огієнко надавав позашкільній освіті. У XXIII розділі праці «Наука про рідномовні обов'язки» він запропонував шляхи рідномовного виховання поза школою: курси для дітей різного віку; цілеспрямовану діяльність товариств, зокрема «Просвіти»; підтримку «Гуртків плекання рідної мови»; поширення гасла: «Для одного народу – одна літературна мова й вимова, один правопис» [14, с. 10]. Він радив у школах щорічно проводити «Свято рідної мови» та створювати бібліотеки, укомплектовані книжками соборною літературною українською мовою [14, с. 9].

Педагогічний вимір правозахисту Огієнка має виняткове значення для сучасної освіти. О. Марушкевич ґрунтовно проаналізувала його педагогічну спадщину, зокрема погляди на формування національної свідомості, патріотизму та духовності особистості в контексті національної школи [7, с. 112]. І. Кучинська дослідила виховання духовних цінностей дітей і молоді у його спадщині, підкресливши, що Українська православна церква виховує любов та повагу до України, до української мови, зберігає національну ідентичність її народу [6, с. 12].

5. Міжнародний вимір діяльності та сучасне значення спадщини. В умовах еміграції правозахисна діяльність Огієнка набула міжнародного виміру. Через засновані ним часописи («Рідна Мова», 1933–1939; «Наша Культура», 1935–1937), наукові товариства та релігійні канали він систематично інформував світову спільноту про утиски української культури та знищення інтеліґенції в підрадянській Україні. Він трактував відмову від рідного слова чи національних традицій під впливом політичного тиску як форму національного саморуйнування [8, с. 82].

Повторева С. (2007) проаналізувала доктрину християнської праведності у творчості Огієнка, показавши, що його правозахисна активність ґрунтувалася не лише на національній, а й на глибокій морально-етичній базі, що надавало їй особливої переконливості [13, с. 213]. Культурний суверенітет, на думку І. Огієнка, виступає головним щитом проти асиміляції та єдиним гарантом повернення українського народу на шлях самостійного історичного розвитку.

Сучасний вимір осмислення ідей Огієнка вимагає їх інтеграції у нормативно-правове та виховне поле сучасної держави. Принципи захисту мови та культури, які декларував мислитель, перегукуються з положеннями «Національної доктрини розвитку освіти», де мова та

культурна спадщина визначені стратегічними пріоритетами державної політики та консолідації суспільства [10, с. 15]. Таким чином, доробок Огієнка постає як цілісна правозахисна система, що об'єднує наукову точність із непохитною патріотичною позицією.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Правозахисна діяльність Івана Огієнка в умовах політичних переслідувань XX століття була системною відповіддю на виклики денаціоналізації українського народу. Його концепція культурного суверенітету, що базується на захисті мови, церкви та історичної пам'яті, виступає дієвим механізмом формування духовного імунітету нації. Для сучасної освітньої системи України педагогічні та правозахисні погляди мислителя є теоретичним підґрунтям для розробки ефективних стратегій патріотичного виховання та захисту національного інформаційно-освітнього простору.

Педагогічне значення спадщини І. Огієнка полягає в тому, що він визначає мову та культуру як стратегічні ресурси державотворення та головні чинники безпеки національного буття. Його ідеї рідномовного виховання, національної школи, духовної освіти та громадянської відповідальності інтелігенції зберігають невтрачену актуальність і можуть бути інтегровані в сучасні програми національно-патріотичного виховання, громадянської освіти та мовної підготовки.

Обмеження цього дослідження полягають у тому, що основна увага зосереджена на першій половині XX століття та еміграційному періоді діяльності І. Огієнка. Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням впливу правозахисної спадщини Огієнка на формування сучасної державної мовної політики, стратегій інформаційної безпеки та методик формування духовного імунітету молоді в умовах гібридної війни.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Рідна мова в наукових концепціях Івана Огієнка. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2010. № 7. С. 16–18.

2. Демчук Б. Іван Огієнко – Митрополит Іларіон – богослов, теоретик і пастирський дорадник. *Західньоканадський збірник* / Наукове товариство ім. Шевченка в Канаді. Едмонтон ; Острог, 2008. Т. XLIV, ч. 5. С. 239–249.

3. Ігнатуша О. М. Оновлення української церкви у перспективах Івана Огієнка та його сучасників. *Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету* / Запорізький нац. ун-т, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Запоріжжя, 2008. Вип. XXII. С. 56–60.

4. Климова К. Я. «Наука про рідномовні обов'язки» Івана Огієнка: сучасне прочитання у контексті формування національно свідомої мовної особистості здобувача вищої освіти. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2024. № 4. С. 11–17. DOI: https://doi.org/10.52726/as.humanities/2024.4.2

5. Кравченко Д. Еволюція поглядів Івана Огієнка: інтеграція світського і священного. *Імідж сучасного педагога*. 2009. № 5. С. 18–21.

6. Кучинська І. О. Виховання духовних цінностей дітей і молоді у творчій спадщині Івана Огієнка : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2000. 20 с.

7. Марушкевич А. Актуальні проблеми науково-педагогічної спадщини Івана Огієнка : навч. посіб. з пед. персоналії. Полтава : АСМІ, 2005. 312 с.

8. Митрополит Іларіон. Книга нашого буття на чужині: Бережімо все своє рідне! : ідеологічно-історичні нариси. Вінніпег : Віра і культура, 1956. 168 с.

9. Михайлишин Р. Дидактичні ідеї у педагогічній спадщині Івана Огієнка. *Педагогічна думка*. 2008. № 3. С. 12–15.

10. Національна доктрина розвитку освіти : затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002. *Офіційний вісник України*. 2002. № 16. С. 11–24.

11. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки : Рідномовний катехизис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства. Жовква : Друк. оо. Василіян, 1936. 72 с.

12. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу. Київ : Довір'я, 1992. 301 с.

13. Повторева С. Доктрина християнської праведності у творчості Івана Огієнка. *Історія релігій в Україні* : наук. щоріч. / Ін-т релігієзнавства-філія Львів. музею історії релігії. Львів, 2007. Кн. ІІ. С. 210–217.

14. Свирська Т., Савченко С. Ідеї патріотичного виховання української молоді: творча спадщина І. Огієнка, Г. Ващенка та В. Сухомлинського. *Початкова освіта*. 2017. № 3. С. 6–14.

References:

1. Batsevych, F. S. (2010). Ridna mova v naukovykh kontseptsiiakh Ivana Ohiienka [Native language in the scientific concepts of Ivan Ohiienko]. *Vyvchaiemo ukrainsku movu ta literaturu*, (7), 16–18 [in Ukrainian].

2. Demchuk, B. (2008). Ivan Ohiienko – Mytropolyt Ilarion – bohoslov, teoretyk i pastyrskyi doradnyk [Ivan Ohiienko – Metropolitan Hilarion – theologian, theorist and pastoral adviser]. *Zakhidnokanadskyi zbirnyk*, XLIV(5), 239–249 [in Ukrainian].

3. Ihnatusha, O. M. (2008). Onovlennia ukrainskoi tserkvy u perspektyvakh Ivana Ohiienka ta yoho suchasnykiv [Renewal of the Ukrainian church in the perspectives of Ivan Ohiienko and his contemporaries]. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho derzhavnoho universytetu*, (XXII), 56–60 [in Ukrainian].

4. Klymova, K. Ya. (2024). «Nauka pro ridnomovni oboviazy» Ivana Ohiienka: suchasne prochytannia u konteksti formuvannia natsionalno svidomoi movnoi osobystosti zdobuvacha vyshchoi osvity [«Science of native language obligations» of Ivan Ohiienko: modern reading in the context of forming a nationally conscious language personality of a higher education student]. *Akademichni studii. Seriia «Humanitarni nauky»*, (4), 11–17. https://doi.org/10.52726/as.humanities/2024.4.2 [in Ukrainian].

5. Kravchenko, D. (2009). Evoliutsiia pohliadiv Ivana Ohiienka: intehratsiia svittskoho i sviashchennoho [Evolution of Ivan Ohiienko's views: integration of secular and sacred]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*, (5), 18–21 [in Ukrainian].

6. Kuchynska, I. O. (2000). *Vykhovannia dukhovnykh tsinnostei ditei i molodi u tvorchii spadshchyni Ivana Ohiienka* [Education of spiritual values of children and youth in the creative heritage of Ivan Ohiienko] (Candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].

7. Marushkevych, A. (2005). *Aktualni problemy naukovo-pedahohichnoi spadshchyny Ivana Ohiienka: navchalnyi posibnyk z pedahohichnoi personalii* [Actual problems of the scientific and pedagogical heritage of Ivan Ohiienko: a textbook on pedagogical personality]. Poltava: ASMI [in Ukrainian].

8. Mykhailyshyn, R. (2008). Dydaктychni idei u pedahohichnii spadshchyni Ivana Ohiienka [Didactic ideas in the pedagogical heritage of Ivan Ohiienko]. *Pedahohichna dumka*, (3), 12–15 [in Ukrainian].

9. Mytropolyt Ilarion. (1956). *Knyha nashoho buttia na chuzhyni: Berezhimo vse svoi ridne! Ideolohichno-istorychni narysy* [The book of our existence in a foreign land: Let's protect all our native! Ideological and historical essays]. Winnipeg: Vira i kultura [in Ukrainian].

10. Natsionalna doktryna rozvytku osvity [National Doctrine of Education Development]. (2002). Approved by the Decree of the President of Ukraine of April 17, 2002 No. 347/2002. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*, 16, 11–24 [in Ukrainian].

11. Ohiienko, I. (1936). *Nauka pro ridnomovni oboviazy: Ridnomovnyi katekhysys dlia uchyteliv, robitnykiv pera, dukhovenstva, advokativ, uchniv i shyrokoho hromadianstva* [Science of native language obligations: Native language catechism for teachers, writers, clergy, lawyers, pupils and all citizens]. Zhovkva: Drukarnia oo. Vasylian [in Ukrainian].

12. Ohiienko, I. (1992). *Ukrainska kultura. Korotka istoriia kulturnoho zhyttia ukrainskoho narodu* [Ukrainian culture. Brief history of cultural life of the Ukrainian people]. Kyiv: Dovira [in Ukrainian].

13. Povtorieva, S. (2007). Doktryna khrystiianskoi pravednosti u tvorchosti Ivana Ohiienka [The doctrine of Christian righteousness in the work of Ivan Ohiienko]. *Istoriia religii v Ukraini: naukovyi shchorichnyk*, II, 210–217 [in Ukrainian].

14. Svyrs'ka, T., & Savchenko, S. (2017). Idei patriotychnoho vykhovannia ukrainskoi molodi: tvorcha spadshchyna I. Ohiienka, H. Vashchenka ta V. Sukhomlynskoho [Ideas of patriotic education of Ukrainian youth: creative heritage of I. Ohiienko, H. Vashchenko and V. Sukhomlynskyi]. *Pochatkova osvita*, (3), 6–14 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 02.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.10.2026